



Patricia Faasse, ***Profiel van een faculteit. De Utrechtse bètawetenschappen 1815-2011***

(Universiteit en samenleving 9; Hilversum: Verloren, 2012, 189 blz., ISBN 978 90 08704 265 3).

*Profiel van een faculteit* is een boek over de geschiedenis van de Utrechtse bètafaculteit sinds haar oprichting bij Organiek Besluit van 1815. Dat besluit markeert het begin van de emancipatie van de natuurwetenschappen. Tot dan toe hadden de natuurwetenschappen deel uitgemaakt van de *artes*-faculteit, die de studenten had voorbereid op een studie aan één van de drie hogere faculteiten, namelijk die van de rechten, de geneeskunde en de theologie. Vanaf 1815 had de nieuwe bètafaculteit het recht ook zelf de doctorsgraad toe te kennen.

Patricia Faasse beschrijft hoe die faculteit in Utrecht gestalte kreeg en onderscheidt daarbij drie perioden. In het eerste deel van het boek, getiteld ‘Vorming’, behandelt ze de periode tot 1876, het jaar waarin de nieuwe Wet op het Hoger Onderwijs tot stand kwam. Gedurende deze periode had de bètafaculteit (destijds Faculteit der Wis- en Natuurkundige Wetenschappen geheten) nog steeds hoofdzakelijk een propedeutische functie. De hoogleraren identificeerden zich in eerste instantie met de Utrechtse hogeschool en niet met het vak dat ze onderwezen. Ze benadrukten de eenheid van de natuurwetenschappen en hechtten primair waarde aan de algemene vorming van de student.

Het tweede deel (‘Disciplinering’) gaat over de jaren 1876-1940. Faasse laat hierin zien dat de faculteit rond 1900 transformeerde tot een entiteit waarin niet langer de samenhang centraal stond maar de verscheidenheid van de disciplines. Behalve docent waren de hoogleraren nu ook – of zelfs vooral – onderzoeker en manager. Ze voelden zich meer verbonden met vakgenoten in instituten en laboratoria elders dan met collega’s van een ander vak binnen de faculteit.

In het derde deel (‘Profilering’) staan de naoorlogse ontwikkelingen centraal, met name de schaalvergroting, de sterke differentiatie en de rol van het wetenschapsbeleid. Ten opzichte van elkaar werden de disciplines in toenemende mate autonoom. Deze trend culmineerde in de opheffing van de bètafaculteit in 1988. In plaats daarvan kwamen zes nieuwe faculteiten, die al sinds de jaren zestig als subfaculteiten hadden bestaan: wiskunde en informatica, natuur- en sterrenkunde, biologie, scheikunde, farmacie en geologie en geofysica. Hier, in 1988, eindigt het eigenlijke onderzoek. In een beknopt

nawoord loopt het verhaal echter door tot 2011. De in 2005 heropgerichte Faculteit Bètawetenschappen was toen verwickeld in een discussie over de vraag: wie zijn wij eigenlijk? Financieel zwaar weer noopte namelijk tot afslanken en het ontwikkelen van zwaartepunten.

De Utrechtse bètafaculteit was (en is) zich kortom aan het profileren. De titel van het boek is dan ook niet toevallig gekozen. De recente zoektocht van de faculteit naar haar ideale profiel vormde zelfs de reden om deze studie te verrichten. Het is begrijpelijk dat men in die zoektocht de geschiedenis een rol heeft willen geven, want de historische ontwikkeling kan laten zien dat de huidige contouren van de faculteit niet vanzelfsprekend zijn. Hoe de faculteit er nu zou moeten uitzien is echter een hele andere vraag dan hoe de faculteit in de afgelopen twee eeuwen gestalte heeft gekregen. Tussen dat soort vragen te moeten navigeren is voor een historicus geen gemakkelijke opgave.

Faasse is er vooral goed in geslaagd de eigenheid van de verschillende perioden te schetsen (zoals boven kort samengevat). Met name het tweede deel van het boek is verhelderend. Zo geeft de trefzekere typering van de 'professionele identiteit' van de hoogleraar proefondervindelijke natuurkunde W.H. Julius een levendig beeld van de veranderingen rond 1900, zoals de nieuwe drijfveren van het onderzoek (theorievorming en de experimentele toetsing ervan alsook de zuiver wetenschappelijke belangstelling), de toenemend programmatische aard van het werk, het ontstaan van vakspecifieke idiomen en het groeiende belang van directe interactie met andere onderzoekers. Ook de beschrijving van het leven naar de klok in het Botanisch Laboratorium van F.A.F.C. Went maakt meteen duidelijk wat de komst van het onderzoeksethos inhield. Een ander sterk punt van dit deel is dat het laat zien wat de meerwaarde van een lokale geschiedenis kan zijn. De lotgevallen van de Utrechtse bètafaculteit onderstrepen bijvoorbeeld de visie dat het ontstaan van de zogeheten Tweede Gouden Eeuw van de Nederlandse natuurwetenschappen niet een rechtstreeks gevolg was van de inwerkingtreding van de onderwijswetten van 1863 (Wet op het Middelbaar Onderwijs) en 1876. Het tempo waarin en de manier waarop de negentiende-eeuwse universiteit werd omgevormd tot de moderne onderzoeksuniversiteit verschilden sterk per lokale context.

Op twee andere gebieden is juist te weinig sprake van een wisselwerking tussen een lokaal en een (trans)nationaal perspectief. Ten eerste wordt in het derde deel de naoorlogse geschiedenis van de Utrechtse bètafaculteit grotendeels besproken in het licht van de komst van het nationale wetenschapsbeleid. Maar welke aspecten van dat verhaal waren specifiek voor Utrecht? Ten tweede had de analyse van het komen en gaan van vakgebieden, disciplines en specialismes in de Utrechtse natuurwetenschappen baat gehad bij enige vergelijking met de situatie elders in Nederland en in het buitenland.

*Profiel van een faculteit* is dus te veel op Utrecht en daarnaast te weinig op een inhoudelijke behandeling van de vakgebieden gericht om echt te kunnen duiden hoe disciplinevorming werkt. Dat is echter ook niet wat Faasse voor ogen had. Het boek is hoofdzakelijk bedoeld als een sociale geschiedenis. Om die geschiedenis te kunnen schrijven, is eerst op basis van archieven, jaarboeken en studiegidsen een database

aangelegd van alle hoogleraren, lectoren en privaatdocenten die tussen 1815 en 2005 deel uitmaakten van de faculteit. Vervolgens is ook onderzoek gedaan naar de discussies die aan de wijzigingen van de leerstoelen voorafgingen. De focus op het leerstoelenbeleid heeft geresulteerd in een informatief en ook voor alfa's begrijpelijk overzicht van de komst, het verdwijnen en de splitsing van vakgebieden. Daarbij is rijkelijk gebruikgemaakt van citaten en anekdotes. Deze studie levert bovendien nieuwe inzichten in de veranderingen in de benoemingsprocedures en mooie voorbeelden van verschuivingen in de identiteiten en taakopvattingen van de hoogleraren. Maar de titel van het boek blijft – voor de buitenstaander althans – vragen oproepen, zowel voor verleden, heden als toekomst.

Dorien Daling, Rijksuniversiteit Groningen